REZYUME. Maqolada qarg‘alar uchsa qaraylik Marg‘ilonning yoliga qo‘shig‘i tarixi haqida aytilgan bo‘lib, qo‘shiq so‘zlarining Qo‘qon xalqi uchun qanchalik qiyin va qo‘shiqning qanchalik qayg‘uli ekanligi haqida ma’lumotlar berilgan.

РЕЗЮМЕ. Посмотрим, летят ли вороны в статье рассказывается об истории песни Маргилана дорога, дается информация о том, насколько сложны слова песни для народа Кокана и насколько печальна песня.

SUMMARY. Let's see if crows fly. The article tells about the history of the song Margilan road, provides information about how difficult the words of the song are for the people of Kokan and how sad the song is.

MEKTEP OQÍWSHÍLARÍNA XALÍQ MUZÍKA DÓRETPELERIN ÚYRETIW SHEBERLIGI

S.E.Romanova *–docent, p.i.k.*
Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Tayanch so‘zlar: musiqa darsi, mutaxasislashtirilgan musiqa maktabi, musiqa tarbiyasi, oshiqlik dostoni, pedagogik kompetensiya, cholg‘u, qadimiy tarix, ijod, ijrochilik yo‘li, hissiyot, xalq kuyi.

Ключевые слова: урок музыки, специализированная музыкальная школа, музыкальное образование, история любви, педагогическая компетентность, инструмент, древняя история, творчество, способ исполнения, эмоция, народная мелодия.

Key words: music lesson, specialized music school, music education, love story, pedagogical competence, instrument, ancient history, creativity, performance way, emotion, folk tune.

Tárbiyanı balalarǵa tezirek hám tereńirek sińip barıwı ushın barlıq pánler xizmet etiwi belgili, biraq muzıka tárbiyası balalarǵa emocional tásir kórsetedi hám balalar muzıkanı tezirek qabıl etedi. Muzıka olardı aqıllılıq, ádeplilik rawajlanıwında úlken tásir kórsetip, insan sanasın qáliplestiriwde úlken áhmiyetke iye, onıń psixologiyalıq, fiziologiyalıq sezimlerine jaqsı tásir kórsetedi. Ata-analar jas bobeklik dáwirinen muzıka (jay temptegi)lardı esittirip, oynatıp barıw úlken balalarǵa qaraǵanda tezirek rawajlanadı.

Kishi jastaǵı balalarda da muzıka kerekli áhmiyetke bay bolıp onda ritmikalıq oyınlar, tábiyat penen baylanıstaǵı dawıs yamasa muzıkalar jarańlı, máselen, jawın sesi, aǵar suw yamasa qońıraw sesini anıqlaw olarda úmit, qızıǵıwshılıq, tabiyatqa sezimlerin qáliplestirip baradı. Orta bilimlendiriw mekteplerinin tiykarǵı wazıypalarınan biri oqıwshılardı pikirlew hámde oylaw, pikir jurgiziwge úyretiw. Bul proceste oqıtıwshı balalardı belgili bir muzıka shıǵarması menen tanıstıradı, ózi atqarıp oqıwshılardıń dıqqatını tartadı. Bul process balalardıń sóylew mádeniyatın, pikirlewin keńeytedi, sezimlerine unamlı tásir kórsetedi. Sabaq mazmunınıń tiykarǵı wazıypası oqıwshılardıń sanasınıń waqıya-hádiyselerge múnásibetin payda etiw hám ishki sezimlerin qáliplestiriwden turadı. Oqıtıwshı bul sabaqqa mehir-muhabbat penen jantasıp, óz aldına jobalastırılǵan maqset qoyadı. Oqıtıwshı muzıka tárbiyasında jańa usıl, járdemshi qurallar izlewi, turmısımız hám de kórkem óner arasındaǵı birikpeni muzıka mádeniyatınıń mánis- mazmunın kórsetip beriwi, anıq dalil hám tariyxıy hádiyseler izbe-izliginen paydalanıw maqsetine iye boladı. Maqsetti ámelge asırıwda oqıtıwshı jeke, tınbay, tayarlıq kóriwi, izleniwi mádeniyat orınlarınan, radio-televidenie esittiriwleri, kórsetiwlerinen, muzıka salt-dástúrlerinen xabar taba alıp olardan mánis-mazmun qabıl etip, bilimli, ruwxıy jetiskenligin asırıp, qáliplestirip barıwı zárúr.

Muzıka sabaǵı basqa pánlerden óziniń estetikası, tilsiz sózdi jeńil túsindiriliwi, óziniń specifikalıq ózgesheligi, quwanıshı, sezimleri menen ayrılıp turadı. Mekteplerde muzıka tálimi procesinde oqıwshılarǵa bilim beriw menen birge olardı ruwxıy jaqtan milliy sezimlerin rawajlandırıw maqsetke say.

Qosıqlardıń sózlerin, namada shertilip atırǵan ritm, ırǵaqtan hám olardıń muńlı yamasa shoxlıǵın, major yamasa minor keypiyatın anıqlap alıwımızǵa boladı. Eń keregi nama qosıqtıń baslanıwınan-aq onıń qaysı xalıqtiki ekenligin tez de bayqawımız mumkin. Hárbir sabaqta sabaq formalarında máselen muzıka sawatında xalıq qosıqlarınıń bir taktin alıp analizlense sonıń ózi hám oqıwshılarda tez waqıt ishinde hár tárepleme kónlikpe payda boladı.

Muzıka tıńlatıw basqıshına kelsekte xalıq dóretpelerinen paydalanıwǵa boladı. 5-8 minut dawamında ótilip atırǵan temaǵa say bolǵan qosıqtı esittiremiz. Bul proceste interaktiv metodlardan paydalanamız. Máselen sabaqqa oqıwshılar kirip keledi, ol gezde muzıka qoyılıp

turǵan bolıwı kerek. Bul waqıt ishinde oqıtıwshı sabaq sholkemlestiriw isleri (barlaw, klastıń tazalıǵı, kórgizbe qurallardı tayarlaw hám t.b.) jumısların islep aladı, bunda waqıt tejeledi hám milliy muzıkanı balalar esitedi.

Qosıq uyren basqıshında texnikalıq apparatlar járdeminde esittiriwge boladı. Sebebi oqıtıwshı barlıq muzıka saz ásbaplarında sherte almaydı. Slaydlar arqalı videoli, MP3 arqalı essitiriw, yamasa karaoke turinde birgelikte qosıqların atqarıwǵa uyretiwge boladı. Biraq awır, oqıwshılardıń dawıslarına keri tásir etetuǵın qosıqlar bolsa qosıqtı ańsap kerlerin yamasa balalar dawıslarına saylastırılǵan túrlerin úyretiwimizge boladı. Ritmikalıq háreket ettiriwde folklor qosıqlarınan paydalanılsa xalıqımız ázelden folklor qosıqlarına qayraqlardan, qol shappatlarınan, dápten, hám tayaqlardan paydalanıp kelgen. Bulardıń tariyxin uyretken jaǵdayda balalarǵa ritm menen partadan turıp tuwrı turǵan jaǵdayda ritmikalıq háreketler isletiwge boladı. Bunda olar fizikalıq jaqtan da rawajlanadı.

Muzıka ádebiyatları menen tanıstırǵanda xalıq dóretpelerine óz ulesin qosqan joqarıda aytıp ótilgen atqarıwshılarımızdı soylep bersek, xalıq erteklerinen úzindilerdi muzıkalı spektakl sıpatında paydalanıwımız maqsetke say. Sonday-aq, saz-ásbaplar menen tanıstırıwda klasta saz ásbaplardıń súwretleri, kórgizbe qural bolıp tursa balalarǵa bul process ańsatlıq penen jetip baradı hám tiykarǵı bilimdi alıw ushın jeterli waqıt boladı. Biz joqarıda jırawlar qaharmanlıq dástanlardı qobız benen atqarǵan dep eske alamız. Jıraw sózi qobız ekewi egizdiń sıńarınday jupkerlesip birge jasaydı[2]. Sonıń ushın biz qobız ásbabı tuwralı qısqasha túsinik beriwdi de maqul kórdik. Balalardıń kewli taza, kewilsheń, sırtqı tásirdi ózine tez tuwrı qabıl etetuǵın boladı. Usı dáwirden baslap balalardı ruwxıy sezimlerin rawajlandırıw, olarda tárbiyalıq pazıyletlerdi payda etiw kerek. Nege degende kishi jastaǵı balalardıń pútkil ómirlik fundamental tárbiya bazası qurıladı. [3.1.]

Mektep predmeti bolǵan muzıka sabaǵı oqıwshılardı ruwxıy, kórkem tárbiyasın milliy ruwxtaǵı, patriotlıq kózqarastı, dóretiwshilik hámde jeke pikirlew, jumıs islewdıń ruwxıy múyeshlerin ashıp beredi. Muzıka sabaǵı ádebiyat, suwretlew óneri, dene tárbiyası, miynet penen tıǵıs baylanıslı. Sońǵı kúnleri muzıka mádeniyatına bolǵan itibar mámleket tárepinen qollap quwatlanbaqta. Mekteplerde muzıka tálimi mámleketlik tálim baǵdarlamaları boyınsha birneshe metodikalıq isler islenbekte:

-Mektepte muzıka tálimi, kompozitorlar tuwralı, ótkeriletuǵın festivallar, konkurslar tuwralı jańalıqlar, jeke islesiw, dógerek isleri, rebuslar, muzıka talimi muyeshin islew kerek boladı.

- Rejeden tısqarı ashıq sabaqlar shól-kemlestiriw, dogerek stol, buǵan xalıq qosıqshıları, jıraw-baqsı hám qıssıxanlar, artistler menen ushırasıwlar hámde sáwbetler ótkerip turıw maqsetke muwapıq.

Bul islerdi ruwxıy aǵartıwshılıq boyınsha direktor orınbasarları menen muzıka oqıtıwshısı shuǵıllanıwı kerek.

- Ekskursiyalar shólkemlestiriw muzıka tarawına (teatr, konsert zalı, tábiyat qushaǵına h.t.b.). Sonıń menen birge hárbir sabaqtı interaktiv metodlar, innovaciyalıq hám maǵluıwat beriwshi texnologiyalardan paydalanıw eń sońǵı máselelerden bolıp turıptı.

Xalıq muzıka dóretpeleriniń ideologiyalıq, patriotlıq sezimlerin hárbir shıǵarma uyretilmesten aldın soylep beriliwi, mısallar keltiriw, tariyx hám basqa pánler menen sabaqtı baylanıstırıp barıw sabaq nátiyjesin sapalı ámelge asırıwda járdem beredi. Hárbir áwlad ózinen aldınǵı áwladlarınan esitip, bayıtıp, toltırıp atqarǵan hám de keleshekke sol motivte uzatıp kiyatırǵan ruwxıy miyrası. Demek bul miyrastı keleshekke jetkeriw házirgi kún oqıtıwshılarınıń wazıypasi esaplanadı. Bul muzıkalıq miyras, dástúrler hám olarda atqarılıwshı ideyalar xalıqtı birlestiriwshi, túrli xalıqlardı óz ara jaqınlastırıwshı, sonıńday, Ózbekstan Respublikası ǵárezsizligin bekkemlewge jollawshı qudiretli kúshke aylanıwı múmkin[1.23].

Ádebiyatlar

1. Мирзиёев Ш. Миллий тараққиёт йўлимизни қатьият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Тошкент-2017
2. Айымбетов Қ. Халық даналығы. Нөкис: Қарақалпақстан, 1988 ж. 492 бет.
3. Романова С.Е. Xalqning musiqa ijodi va uning ma’naviy qudrati «Bolajaq muzıka oqıtıwshıların tárbiyalawda pedagoglardıń dóretiwshilik jumısları hám ornı» temasında respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materialları 2022 j mart 391 b. 209 b.b.
4. Romanova S.Ye. The uniqueness of the art of music and itsrole in human life Saarj Journal on Banking
5. Insurance Research (SJBIR) ISSN: 2319-1422 Vol. 11, Issue1, January-2022

REZYUME. Bul maqala orta bilim beriw mekteplerinde muzıka sabaǵı procesinde xalıq muzıka dóretpelerin oqıwshılarǵa uyretiw jol jobaları, pedagogikalıq sheberlik hám tarbiya mazmunı haqqında sóz etiledi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье говорится об основных принципах, педагогических навыках и образовательном содержании обучения учащихся народной музыке на уроках музыки в общеобразовательных школах.

SUMMARY. This article talks about the guidelines, pedagogical skills and educational content of teaching folk music to students during music lessons in secondary schools.

METHODS AND TRENDS OF CREATING A DANCE COMPOSITION

S.A.Saparbayeva -
State academy of choreography of Uzbekistan
master's student of the department head of choreographic groups

Tayanch so‘zlar: raqs, kompozitsiya, musiqa, raqs naqshlari, dramaturgiya, tomoshabinlarni idrok etish.

Ключевые слова: танец, композиция, музыка, рисунок танца, драматургия, зрительское восприятие.

Key words: dance, composition, music, dance drawing, drama, spectator perception.

First of all dance-rhythmic, body movements performed with musical accompaniment. Dance is an ancient art. It reflects a person's need to transmit his joy or sorrow to other people through his body. Almost all important events in life of primitive man were celebrated with dances: birth, death, war, election of a new leader. Secondly in dance, as in every kind of art, artistic truth finds its own, specifically inherent only to it, specifically sensual appearance, conditioned by its expressive means, which are: the plasticity of the human body, dance vocabulary, dance drawing, music, stage design of dance. All these expressive means, forming a single whole, are called the composition of dance. Equally important composition (derived from the Latin "composition" – connection) is an artistic and expressive system. This concept applies equally to the whole choreographic work, as well as to a certain dance etude or dance combination. The composition determines the interaction of the artistic means used in the choreographic work. The dramaturgy of the number is revealed through the composition of the dance, and, consequently, through the drawing of the dance. The exposition, the beginning, the climax, the denouement require that the dance pattern develops from simple to complex, so that the most saturated dance pattern corresponds to the culminating moment of the development of the action. The laws of playwriting do not have pronounced boundaries between parts, but they require that the ratios of different parts, their saturation of action be subordinated to a single plan, the main task. On the whole, composition is connection. The most important component that organizes the internal construction of the work, aimed at revealing the main idea. In general, composition in art expresses an artistic idea and organizes aesthetic perception, so it moves from one component to another, from part to whole. By composition in choreographic art we mean: the composition of a short dance element, the movement of the composition, as part of a dance number, solo, variations of a dance piece, a finished dance sketch, a finished dance number with a holistic playwriting.

The law of unity of content and form - this law is the main qualitative category of art, it is aimed at expressing the content in order not only to be understandable, but also to deliver aesthetic pleasure. The content is a theme, an idea reflecting the artist's worldview and his emotional world. Also artistic creativity is a reflection of real things and phenomena, even in such seemingly distant from reality arts as music and dance. This content is subjective, ideally conceivable. Therefore form is the structure of the content of a work of art, the way it manifests and exists in images embodied by certain material means according to the laws of this type and genre of art. There are two sides of the same and uniform form – internal and external.

Inner form – is in the artist's mind (plot, characters, genre, style) The external form is what the viewer perceives and sees (dance, ballet, duet, dance, etc.). As a matter of fact the